

► Junaci nagrađivanog dokumentarca „Potraga za konjima“

DO PRIJATELJSTVA JEZIKOM SRCA

„Potraga za konjima“, prvi dugometražni dokumentarni film Stefana Pavlovića, prikazan nedavno na Međunarodnom festivalu dokumentarnog filma na Zapadnom Balkanu Beldocs, priča je o naoko vrlo neobičnom prijateljstvu. Jer, mladi reditelj ga deli sa Zdravkom D., svojom suprotnošću po gotovo svemu, od starosne dobi, zanimanja, puteva sudbine... pa do osnovnog jezika sporazumevanja

Naime, Stefan je sa svoje 32 godine završio filmske studije u Los Angelesu, a master u Amsterdamu, gde danas pretežno obitava, ako ne putuje svetom u potrazi za inspiracijom, poslovnim prilikama ili po festivalima. Zdravko je, opet, postao ribar nakon učešća u ratu i živi na Bilečkom jezeru, na raznim mestima: na splavu, u vagonu, a ponekad i u svom čamcu. Njemu je pedeset sedma i za poslednje dve decenije napustio je Orah samo prilikom posete Risnu i netom, Beogradu.

Premda je i prvom i drugom postojbina jezika jedna država – Bosna i Hercegovina, Stefan se mnogo bolje služi holandskim i engleskim, shodnim zemljama gde je duže boravio. Zdravkov srpski obiluje arhaičnim rečima što traže dodatna objašnjenja, a posebno nekom što ne vlada potpuno ni uobičajenim izrazima. Uz to, on je slep na desno oko i jedva da nešto čuje, budući da mu je sluh 90-procentno oštećen.

„Oko mi je stradalo od eksplozije akumulatora, a sluh od detonacije granata“, po-

jasniće posle u filmu mirno, kao da priča o promeni vremena.

Dok se on uspešno svikao na opisane nedostatke (pa stavlja šaku na uho da bi bolje čuo i govori glasno, jer se i njemu drugi tako obraćaju), Stefan svoju neznatnu govornu manu povremenog zamuckivanja smatra hendikepom. Ili ju je smatrao, sve dok...

Okvir za ovu priču jeste lepota Bilečkog jezera, ponekad kristalno bistrog, nekad surovog i neprijateljskog, ali uvek oaze od meteža civilizacije. Tu svako od njih dobija šta mu je nužno, Zdravko „mirnoću“, a Stefan ponovni kontakt sa zemljom svojih roditelja.

„Boravak na jezeru i njegova široka tišina, kao i pejzaž nalik mesecu, učinili su mi život vrlo jednostavnim, omogućivši mi da posvetim pažnju najintimnijim finisama. Naučili su me da zaista gledam i zaista osluškujem“, Stefan obrazlaže svoj doživljaj.

DA LI PUN MESEC NAD SREBRNOM VODOM, KOJI POSKAKUJE, ZNAČI DA SE PRIRODA RADUJE ONOM ŠTA SE IZMEĐU DVOJICE LJUDI U ČAMCU DEŠAVA, ILI JE ZNAK RADOSTI SAMIH PROTAGONISTA?

Pre susreta sa, sad već prijateljem, on je slušao priče o Zdravku, čudaku za meštane Orah, jer je pet godina živeo u „suterenu“ crkvice Svetog Ilije, na malenom ostrvu naspram sela. Kad bi se spremalo nevreme, a gromovi krenuli da tutnje, oni bi ga horski dozivali da se skloni sa vode, od opasnosti. Nekad bi ga vika trgla, a nekad bi ostajao u čamcu, skrivajući se posle od udara vetra i kiše iza oštih hridina. Ni zime nisu bile zgodne za preživljavanje zbog vlage što se uvlači u kosti i izloženog čini prerano ostarelim.

Ali, kad se taj lati bučke, kao da se vraća u mladost. Upornim tupim udarcima specifičnog alata, on se nadmudruje sa somovima, mameći ih na površinu iz jezerskog mulja.

„Soma mnogo nervira bučka, ali ne znam zašto“, prva je lekcija „šegrtu“ Stefanu. Odmah potom prelaze na praksu i zajedno spuštaju debeli najlon na dubinu od 30 metara.

„Zašto to mesto“, „šegrt“ pita, na šta majstor ponosno kaže da dobro poznaje podvodnu konfiguraciju terena. Jer, jezero zna da presuši, otkrivajući potopljene kuće i sav okolni krajolik.

Prema reciprocitetu razvoja prijateljstva, Stefan njemu onda daje kameru i sažeta uputstva za upotrebu. Kadar je miran, stabilan, reklo bi se – profesionalan, što znači da je i ribar odličan učenik. Čamac, opet, voze naizmjenično, kako se menja i njihov značaj u filmu. Ipak su sve više delovi jednog organizma, a manje pojedinci, iako moraju još mnogo toga da prođu da bi se nazvali prijateljima.

Na tom putu je i Stefanovo pitanje, tobože iznebuha: „Imaš ti žena?“, na koje Zdravko čuti, pa reditelj (titlom) zaključuje da „ili on sam pogrešno govori“ ili njegov sabesednik svesno ignoriše njegovu zainteresovanost. Ova enigma u mladom autoru budi prvo sećanje, sliku sebe na balkonu u Montrealu, kad mu je bilo oko tri godine. Iz nekog bunta ili ko zna kog poriva, Stefan je tada ispljunuo cuclu na ulicu.

„S njom su otišla sva četiri jezika koja sam dotad više slušao nego upotrebljavao (srpski, holandski, engleski i francuski, prim. nov.)“, kaže Stefan. I time ilustruje zbrku u glavi usled poliligvalnog iskustva što ga je i odvelo u mucanje. S druge strane, i Zdravku u glavi „tutnji“, ali iz drugih, već pomenutih razloga.

Atmosfera ambijenta, ali i dešavanja u Stefanovom biću, dočarava i igra kame-re. Da li pun mesec nad srebrnom vodom koji poskakuje, znači da se priroda raduje onom šta se između dvojice ljudi u čamcu dešava, ili je znak radosti samih protagonista? Oni se sve više jedan u drugom ogledaju, kao što nebo i zemlja preslikani u jezeru čine Roršahovu mrlju u jednom od kadrova. Ponekad i titl treperi, asociirajući na mucanje, ili na preskakanje barijera pri sagledavanju samog sebe iznutra. Titl, zapravo, i nije puki prevod dijaloga, već više komentar reditelja.

Dinamiku čudnog kova zapodeva u jednom trenutku igra brzalica. U njoj su podjednako smešna obojica, nemoćna da odgovore na preplet reči tuđeg jezika. Miš-uz-pušku, miš-niz-pušku“ i „geschiedenis“ (što na holandskom znači istorija) preteški su zadaci za suigrače, pa se za-

jednički kikoću. Ovo prelazi u tandemski grohot, okosnicu sve dubljeg emotivnog povezivanja.

Nekad su putevi prepoznavanja okolišni, a u ovom slučaju vode preko narodne izreke „ko bubreg u loju“. Šta to znači, Zdravko objašnjava ovako: „To je kad imaš benzina, šta jesti, zapaliti i gde spavati“. Tako Stefan ne samo da spoznaje ideal svoga druga, već i ponovo uči srpski, potisnut izlaganjem različitim jezicima. Zdravko mu u tome „pomaže“ tako što sriče i govori šta mu padne na pamet, ponavljajući. Pun je poverenja, jer Stefan je „neiskvaren“, zašto mu je ribar, uostalom, i dozvolio da ga snima, jedinom iz mase pretendenta da njegov život dokumentuju.

Osećaj ga nije prevario, jer niko celoj priči ne bi prišao sa toliko empatije. Zato mladića, nakon obilaska prostorije podno crkve na ostrvu, jedva tolike da stane dušek i imitacija stočića, i druge, nešto „raskošnije“, u sklopu lovačkog svratišta u šumi na brdu, spopada neka tuga. Dok plače, stidljivim muškim suzama, Zdravko mu se pridružuje. Povod za plač prijatelja nije važan, važno je pružiti mu podršku.

Dirljivo je još (bar) jedno filmsko mesto, trenutak kad Stefan Zdravku stavlja slušni aparat, što ovaj poslušno prihvata, premda mu rešenje i ne odgovara. Jer, zvuci u drugom planu se pojačavaju stvarajući buku, što zaglušuje govor sabesednika. Aparat, doduše, ima i dobrih strana – Zdravko može opet da čuje svoje korake, pucketanje vatre, zujanje kamere... Ipak mu ne biva žao kad sokočalo završi na dnu jezera. Od toga prijateljstvo nema posledica, bazirano i na neizgovorenem, kao i suštini iskazanog.

Sad je veza toliko čvrsta da Stefan može da pita da li Zdravko za bilo čim žali. Ovaj put ga ribar odmah čuje, i odgovara: „Možda što se nisam oženio u svojim najboljim godinama koje sam proveo u ratu“. Međutim, u njegovom glasu nema ni traga kajanja, svu potrebnu ljubav dalo mu je jezero. Stoga mu je, naviklom na samoću, bilo teško da se uklopi u civilizacijski bolje uslove koje mu je pružila Stefanova majka Koštana (Banović). Ona ga je prihvatila u

svoj rezidencijalni umetnički centar Kamen u Orahu, dajući mu njemu nezamisliv komfor. Premda mu je u početku sve bilo potaman – čista postelja, TV, redovni obroci i mogućnost druženja sa učesnicima kolonije, to je kratko trajalo. Jer, zvala ga je sloboda. Kristalno čista voda, njeni nekad pomahnitali talasi, dubina i skriveni somovi... sve što čini „mirnoću“, čiji mu se značaj potvrdio u Beogradu, gde se „živi prebrzo“. I, za šta tvrdi da „nije stvoren“.

Isprva ga je, istina, zabavljalo da se vozi tramvajima, u životu premijerno, i „pije pivu“ po kafanama, a naročito onim uz Dunav, skupa sa alasima sa kojima je i pecao. Uživao je i u razgovoru sa publikom nakon projekcije filma i u aplauzu... ali sve to nikad ne bi menjao za ono što ima na Bilečkom jezeru.

Drugu vrstu epiloga krase Stefanov primer – on dolazi do zaključka da svet i ne treba da bude perfektan, i da male greške prirode (ili čoveka) čine čaroliju raznovrsnosti, pa i moći izražavanja. I da su svi ti izrazi podjednako značajni. Zato pred kraj filma pita Zdravka da li zna da on muca. „Da bučkaš“, dolazi do simbolične zabu-

ne, a kad ribar konačno skapira, ustvrdi: „jok, jok, jok“. I opet ne znamo da li se radi o ličnoj percepciji, ili razumevanju mimo opštevažećih standarda.

Zanimljiv je i opis Zdravka prilikom gledanja filma, još u Orahu. Zvuk projekcije na zidu on je pratio preko slušalica, kada je, posle mnogo vremena čuo poj ptica, zviždanje vetra... baš kao što je kroz sočivo kamere onomad prvi put doživeo celovitu lepotu prizora što ga gleda već 20 godina.

Dva pitanja, međutim, ostaju nedorečena, kad se radi o publici filma. Prvo je – da li je moguće da se u njemu ne prikazuje da je Zdravko bilo šta ulovio.

„Lepo sam ja rekao Stefanu, ljudi će mi se zbog toga smijati“, Zdravko u šali komentariše, i čeprka po mobilnom da nađe dokaze svojih realnih uspeha. I zaista, na jednoj fotografiji iz novina, on stavlja glavu u čeljusti soma od 125 kila, dugog 2,65 metra, kojeg je „jedva izvukao“ na obalu. „To, vala, nikom drugom nije pošlo za rukom“, svedoči pobedonosno.

Druga se nedoumica auditorijuma odnosi na konje u nazivu, uhvaćene kadrom jednom izdaleka i, na kraju, kako ih ribar

miluje kad ih napokon pronadu. Te divne plahe četvoronošce koji ponekad dođu na jezero, Zdravko je želeo da pokaže Stefanu čim je video da ima tetovažu konja na ruci. Ali, konji označavaju i Stefanovu vezu sa (nedavno preminulom) bakom, koja je uvek u džepovima čuvala komadiće povrća i vodila njega maleckog da ih skupa nahrane. Stoga Stefan smatra da konji nisu nosioci simbolike, već živa spona među sastojcima ljubavi koje je hteo da prikaže publici.

Potruga za prijateljstvom, time ilustrovana, trajala je tri godine, i sad se ono širi bioskopskim dvoranama. Nakon nagrada na festivalima u Švajcarskoj, Francuskoj, Sarajevu, došlo je i da nas oplemeni, preko Beldocsa. Deo zasluge pripada i autorovoj majci Koštani, producentkinji filma, koja mu je dozvolila slobodu da ostvari sve što je želeo. Svi naredni „naredeni“ imaće prohteve u smislu kako da film bude što komercijalniji. U ovom to nipošto nije važno, čar se pronalazi u dodiru duša, u suzama, što od tuge, što od radosti. Baš kao što nestaju teškoće u sporazumevanju dva prijatelja prela-skom na govor srca.